

41. Хомишин Г. Українська проблема. — Станиславів, 1932. — С. 62-63.
42. Ісаїв П. Історія міста Станиславова // Альманах Станіславської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. — Нью-Йорк — Торонто — Лондон, 1075. — Т. 1. — С. 95.
43. Там само. — С. 94.
44. Тимків Л. Праця оо. Редемптористів у Станіславі // Альманах Станіславської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. — Т. 2. — Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1985. — С. 422-424.
45. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1935. — Станиславів, 1935. — С. 140.
46. Пелехатий І. Архіпастир, патріот, мученик // Нова зоря. — 2002. — Ч. 13. — С. 4.
47. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1925. — Станиславів, 1925. — С. 291-292.
48. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станіславської на рік Божий 1938. — Станиславів, 1938. — С. 194-195.

Анотації

Каменский П. Е. Организационно-кадровое укрепление Станиславской епархии УГКЦ в межвоенный период.

В статье исследуются механизмы, формы и методы организационно — кадрового укрепления Станиславской епархии в межвоенный период 1919 — 1939 гг. и роль в этом процессе Станиславского епископа Григория Хомышина.

Kamenskiy P. E. The organization- staff strengthening in Stanislav Eparhy of the Ukrainian Greek-Catholic Church in the between wars period.

The article investigates the forms and methods of organizational staff strengthening in Stanislav Eparhy of the Ukrainian Greek-Catholic Church during 1919-1939 and the role of Bishop Grygoriy Khomyshyn.

Н. М. Кіндрачук

ВІД СТВОРЕННЯ ДО ТРИУМВІРАТУ (До історії Народного Руху України)

Суспільно-політичні перетворення середини 80-х — початку 90-х років, які мають доленосне значення для українського народу, є об'єктом дослідження багатьох істориків та політологів, при цьому кожен з них не може уникнути оцінки тієї ролі, яку в цих процесах відігравав національно-демократичний рух.

Проблема виникнення та діяльності сил, які виборювали незалежність України, зокрема, НРУ — одна із найактуальніших тем сучасної історії України і вимагає особливого підходу у вивченні. Отож, метою даної статті є вивчення та дослідження розвитку громадсько-політичної організації Народний Рух України від початку створення до III всеукраїнських зборів, коли Рух поступово трансформувався з громадсько-політичного об'єднання в політичну партію.

Автор робить спробу розглянути болючі сторінки історії розвитку НРУ, які виявилися саме на III з'їзді — це перш за все внутрішні непорозуміння та розбіжності між прихильниками В. Чорновола з одного боку та І. Драча і М. Гориня з іншого, що позначилися кризою самовизначення: буде Народний Рух України опорою нового президента чи ні?

Отож, завдання даної статті — виявлення та розгляд необхідних тактичних реальних заходів НРУ (знайдення компромісу), які були необхідними для того, щоб партія не припинила своє існування, існування в Русі лідерів, спроможних на революційну тактичну ініціативу, коли в ній є потреба. Таким чином, головна увага автора спрямована на детальний розгляд передумов і результатів проведення III з'їзду НРУ та його впливу на подальшу долю Руху, які не отримали об'єктивного та всебічного висвітлення в історичній науці.

Дослідженню історії Руху присвячена певна кількість робіт — це окремі праці, історико-політичні розвідки, спогади учасників у періодичних виданнях тощо. Особливої уваги заслуговують праці, які опубліковані після 1991 року та об'єктивно висвітлюють історію НРУ. Серед них потрібно виділити такі, як: О. В. Гарань *Убити Дракона. З історії Руху та нових партій України* [1], В. Г. Ковтун *Історія НРУ* [2], дисертаційне дослідження Ю. В. Діденка [3], О. А. Шановської [4]. Найбільш повний історичний аналіз розвитку НРУ за період 1989 — 1997рр. було зроблено у монографії професора Г. І. Гончарука [5]. Дані праці детально описують зародження Руху, етапи діяльності та основні тенденції його політики.

Дослідники НРУ зазначають, що під час бурхливих подій кінця ХХст. в середовищі відомих українських письменників, науковців і колишніх правозахисників-дисидентів виникла ідея створення опозиційної Комуністичній партії національної

громадсько-політичної організації — Народний Рух України. Його створенню передувала клопітка і самовіддана праця, звитяжні і тривалі змагання багатьох поколінь українських борців за незалежність Батьківщини.

“Хрещеними батьками” Руху тією чи іншою мірою можуть вважатися Олесь Гончар, Юрій Мушкетик, Іван Драч, Дмитро Павличко, Борис Олійник, Володимир Яворівський, Іван Дзюба та деякі інші відомі літератори. Це люди, які виступали за громадянські, національні та релігійні права свого народу та мали великий вплив на формування громадської свідомості українців.

Проект програми майбутньої масової громадської організації України було надруковано 16 лютого 1989 р. в газеті Спілки письменників України “Літературна Україна”.

Перший всеукраїнський установчий з’їзд НРУ відбувся 8-10 вересня 1989 р. в Києві. У прийнятій з’їздом програмі НРУ відстоювалися питання відродження української мови та культури, відтворення історії нашого народу, пропонувалися шляхи розвитку українського суспільства, порушувались екологічні проблеми, що повстали на перший план, особливо, після аварії на Чорнобильській АЕС, вказувалося на необхідність забезпечення прав національних меншин України (невипадково чимало росіян, євреїв та представників інших етнічних груп приєдналися до Руху). Ідея суверенності та незалежності, як зазначають дослідники Народного Руху України Г. І. Гончарук та О. А. Шановська, сприяла тому, що НРУ став організацією національного відродження в Україні [6]. Головою Руху було обрано українського поета, перекладача, кінодраматурга, громадсько-політичного діяча Івана Федоревича Драча.

Подальшим кроком на шляху зростання Руху і його впливу на громадсько-політичні процеси в Україні стала робота Других Всеукраїнських зборів Народного Руху України, що відбулися в жовтні 1990 р. Вони віддзеркалили стан, рівень розвитку та політичну орієнтацію національно-патріотичних сил, визначили оптимальні форми їхнього згуртування на найближчий час [7]. Отож, II Збори НРУ зайняли позицію однозначну і чітку: не приховувати, що його мета — вирвати Україну зі складу СРСР, а головне завдання — боротьба за незалежність. У своїх діях

Рух опирався на ті національні кадри, які вважали звільнення України історичною подією для всього українського народу.

Після 1 грудня 1991 р., коли всенародний референдум засвідчив прагнення народу України до незалежності, суперечності в Русі між різними силами, що були притаманні НРУ під час боротьби за незалежність, загострились та вилились в конфлікт і розмежування на III всеукраїнських зборах НРУ, які відбулися в 28 лютого — 1 березня 1992 р. в Палаці культури Київського політехнічного інституту. Прогнозувати його рішення важко, але передбачати гостру боротьбу та суперечності були всі підстави, бо саме на цьому з'їзді постало запитання: бути Рухові чи не бути...?

Даний період в історії НРУ був позначений кризою самовизначення. Деякі його лідери (зокрема, І. Драч, Д. Павличко та М. Горинь) виступили за збереження Руху як об'єднання демократичних організацій та партій, першочерговим завданням якого було б створення тривкої політичної бази для розбудови нової Української держави. На їх думку, Рух повинен був перейти від політики опозиції діям уряду та президента до співробітництва з ними.

Інша ж група членів організації, очолена В. М. Чорноволом — освіченою та енергійною людиною, одним із найвидатніших діячів українського дисидентського руху, найбільш вагомю постаттю серед лідерів НРУ, яка віддана насамперед ідеї побудови незалежної Української держави, доводила, що оскільки нова держава, як і раніше, повністю контролюється старою номенклатурою, справжні реформи будуть неможливі, поки вона не буде усунена від влади. В. Чорновіл та його прихильники закликали до перетворення Руху на опозиційну політичну партію, бо ж ті особи, проти кого провідники Руху боролися, як і раніше, посідали ті самі керівні посади, а головний опонент НРУ Леонід Кравчук став президентом України. Це свідчить, що від формальної до фактичної незалежності України було надто далеко. Таким чином, такі розбіжності призвели до розчарування багатьох членів НРУ.

З чим же прийшли до III з'їзду ті керівники, що проігнорували рішення Великої Ради Руху про висування Вячеслава Чорновола кандидатом в президенти?

Михайло Горинь, голова політради Руху, наполягав залиши-

ти Рух у такому вигляді, якому він є, зміцнивши його організацію, консолідувати усі демократичні партії, а також постійно допомагати Президенту України.

Професор Г. І. Гончарук зазначає, що Іван Драч хотів здаватись особою з серединною позицією між поглядами Чорновола та Гориня, але це йому не вдалося: тягар виборчої позиції схилив його на бік Гориня [8].

Як і на Першому з'їзді, був присутній Л. Кравчук, але вже в ранзі Президента України. З виникненням Народного Руху України політбюро Комуністичної партії республіки делегувало Л. Кравчука для ведення політичних дискусій з лідерами НРУ. Керівництво КПУ розуміло, що Леонід Кравчук за своєю ментальністю стоїть найближче до українського народу із тодішнього керівництва Комуністичної партії України і користується певним авторитетом серед творчої інтелігенції. Тому саме на нього покладалися завдання знайти спільну мову з Рухом і по можливості нейтралізувати його вплив на маси.

Л. Кравчук знайшов підтримку з боку найбільш авторитетних діячів НРУ — Д. Павличка, В. Яворівського, М. Гориня та інших. Однак в цей період, за словами Ю. І. Сурая, значна частина членів Руху не стала на шлях загальнонаціональної солідарності [9].

Перед делегатами III Зборів Руху Президент Л. М. Кравчук окреслив основні завдання, що постали перед державою. Це проблеми стосунків з Росією, з Кримом як картою дестабілізації України, складна внутрішньополітична, економічна, військово-політична ситуація. В своєму виступі Леонід Кравчук підкреслив, що Рух зробив більше для незалежності України, ніж будь-хто. На думку Г. І. Гончарука, основною методологічною помилкою Л. Кравчука було штучне об'єднання завдань Президента і Руха, в той час, коли більшість делегатів з'їзду не відчували своєї особистої єдності з Президентом, проти якого вони агітували на виборах і якого запровадили до влади численні вороги Руху в своїх інтересах [10]. Тому Леонід Кравчук не розвіяв недовіри до себе серед значної частини делегатів, а навпаки, ще більше її поглибив.

Президент фактично підтримав ідею Івана Драча про недоцільність реорганізації Руху і закінчив свій виступ такими словами: "Я вірю, що ідея української державності буде тим

консолідуєчим фактором, який об'єднає зусилля Президента і Народного Руху України...” [11].

Що ж до виступу В. Г. Чорновола на III з'їзді НРУ, треба відмітити, що він побудував свою промову на гострій критиці позицій Івана Драча і Леоніда Кравчука. Погляди Вячеслава Максимовича на майбутнє Руху складались з таких блоків:

- Рух попередньої редакції вже вичерпав себе;
- присутність лідерів різних партій в Русі послаблює його шляхом перетягування партійних інтересів;
- повинна бути розширена рухівська ідейна та програмна база;
- повинна відбутися структурна і кадрова реорганізація НРУ;
- Рух має стати партією політичних і комплексних соціально-економічних реформ як єдиного засобу побудови демократичного суспільства;
- необхідно визначити взаємини Руху з існуючою системою влади та з іншими організаціями політичного характеру [12].

Отже, В. Чорновіл ще раз підкреслив, що партноменклатура, яка залишається при владі, не зацікавлена ні в незалежності України, ні в реальній демократизації суспільства, бо ж при владі стояли антинародні групи номенклатури, які були зацікавлені спинити національно-визвольні змагання та сприяли дискредитації ідеї української незалежної держави.

Більшість керівників крайових та районних організацій переконались, що Вячеслав Чорновіл — єдиний реальний претендент у Русі на високу посаду в Україні, з ним і тільки з ним можна посунути партноменклатуру з керівних місць.

Наступала кульмінація в роботі з'їзду. Терези позицій на мить завмерли, а потім почали владно схилитись в бік Вячеслава Чорновола. Його думки знайшли підтримку переважної більшості делегатів III зборів та підтвердили курс Руху за демократичний устрій держави та боротьбу за економічні реформи в інтересах народу України, проти намагань партійної олігархії пограбувати населення.

Становище Івана Драча ставало драматично-трагічним: від нього відверталось його дитя [13]. В такій доволі непростій ситуації І. Ф. Драч пропонує відправити у відставку сам з'їзд, щоб в низах місяців за три подумати, а потім послати нових

представників. Своїх же прибічників запросив зібратися на наступний день в Спільці письменників.

Що ж тут почалося: “Розкол”! “Провокація”! “Убиваєш дитя, яке сам породив”! [14]. Під свист і улюлюкання делегати ринулись на сцену, президія поспішно ретирувалась за куліси. Безлад продовжувався більше трьох годин.

У результаті тривалих пошуків, щоб уникнути розколу НРУ, за кулісами Центральним Проводом(старим) була створена узгоджувальна комісія, яка знайшла нестандартне рішення — створення триумвірату, тобто було запропоновано очолити Рух одразу трьом співголовам — Михайлу Гориню, Івану Драчу, Вячеславу Чорноволу. Цю “трійцю” делегати з гумором охрестили “тризубом”.

Місце III з’їзду в історії Народного Руху України тлумачиться по-різному, переважно як розкол. Та на наш погляд, розкол як такого не було взагалі. III з’їзд поклав край розтягуванню особистого складу НРУ та здійснив необхідну еволюцію, що дала змогу на IV Зборах пройти шлях від аморфного конгломерату різних сил до перетворення в окрему партію.

Джерела та література

- 1.Гарань О. В. Убити Дракона. З історії Руху та нових партій України — Київ: Либідь, 1993. — 200 с.
- 2.Ковтун В. Г. Історія Народного Руху України. — К., 1999. — 382 с.
- 3.Діденко Ю. В. Народний Рух у державотворчих процесах України(1989-2002). — Одеса: Астропринт, 2006. — 174 с.
- 4.Шановська О. А. Діяльність Народного Руху України з розробки національної програми та практичного втілення її в процесі державотворення (1989-1996 рр.): Дис. ... канд. іст. наук. — Одеса, 2003. — 180 с.
- 5.Гончарук Г. І. Народний Рух України: історія. — Одеса: Астропринт, 1997. — 380 с.
- 6.Гончарук Г. І., Шановська О. А. Національна ідея і Народний Рух України. — Одеса: Астропринт, 2004. — С. 165.
- 7.Глушкова Н. М., Слободянюк О. Р. Роль НРУ в процесі формування багатопартійності в Україні // Народний Рух України: місце в історії та політиці (Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції). — Одеса: Астропринт, 2005. — С. 38
- 8.Гончарук Г. Там само. — С. 136
- 9.Сурай Ю. І. Леонід Кравчук і Народний Рух України: політичний аспект // Народний Рух України: місце в історії та політиці (Тези

доповідей Першої Всеукраїнської конференції). — Київ, 1994. — С. 54.

10. Гончарук Г. І. Там само. — С. 142
11. Виступ Президента України Леоніда Кравчука на III з'їзді Руху // Народна газета № 8, березень 1992 р.
12. Народна газета № 7, лютий 1992 р.
13. Гончарук Г. Там само. — С. 147
14. Правда України, 3 березня 1992 р.

Анотації

***Кондрачук Н. М.* От создания до триумvirата (к истории Народного Руха Украины).**

Статья посвящена истории Народного Руха Украины, который возник в конце 1989 г. в среде известных украинских писателей, правозащитников-диссидентов. События доходят до 1992 г., когда прошел III всеукраинский съезд НРУ, во время которого были избраны три сопредседателя данной организации — триумvirат.

***Kondrachuk N. M.* From the foundation to the triumvirate (on the history of Narodnyj Rukh).**

The article is devoted to the history of NRU (Narodnyj Rukh Ukraine), which was conceived by the famous Ukrainian writers — right-fighters and dissidents — in the end of 1989. The events are observed up to 1992 when the all-Ukrainian meeting of NRU was held and the three leaders of the organization were elected (the triumvirate).

К. В. Лобач

ТОРГОВЕЛЬНО-ЗАГОТІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ В ПЕРШІ РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Подальший розвиток споживчої кооперації в умовах організації економічного життя на ринкових засадах спонукає до критичного осмислення вітчизняного історичного досвіду. Період 1920-х років є унікальним з огляду на масштабність поставленого економічного експерименту, який поєднав у собі суто ринкові методи і прийоми господарювання з централізованим плановим керівництвом народним господарством. Проблематика досліджень нової економічної політики останніх років, серед іншого, містить аналіз діяльності споживчої кооперації